

CEZA İNFAZ KURUMLARINDA DİN HİZMETLERİ RELIGIOUS SERVICES IN PENAL INSTITUTIONS

Harun IŞIK*

Özet

Hükümlü ve tutukluların rehabilitasyonu ve topluma yeniden adaptasyonuna katkı sağlamada önemli bir yere sahip olan din hizmeti faaliyetleri ülkemizde, özellikle 2001 yılından itibaren daha etkin bir şekilde düzenlenmeye başlanmıştır. Bununla birlikte ceza infaz kurumlarının yapı ve işleyişi, bazı kurum personelinin din hizmetlerine olumsuz bakış açısı, alanında donanımlı yeterli personel istihdamının sağlanamaması, gerekli araç-gereç ve materyal ihtiyacının karşılanamaması gibi nedenlerden dolayı birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların varlığı din hizmeti faaliyetlerini de olumsuz etkilemektedir. Ceza infaz kurumlarında düzenlenen din hizmeti faaliyetlerinin daha etkin bir yapıya kavuşturulması, bu sorunların ortadan kaldırılması için gerekli adımların atılması ile mümkün olacaktır. Bu makalede ilk olarak, ceza infaz kurumlarında görev yapan 336 Diyanet İşleri Başkanlığı personeline yönelik olarak düzenlenen anket çalışması neticesinde elde edilen veriler ışığında din hizmeti faaliyetlerinde karşılaşılan sorunları tespit etmeyi amaçladık. İkinci olarak da katılımcıların tavsiyeleri, alanla ilgili araştırmalarımız ve bir cezaevi vaizi olarak tecrübelerimiz ışığında ceza infaz kurumlarında düzenlenen din hizmetlerinin daha etkin bir yapıya kavuşturulması noktasında bazı öneriler getirdik.

Anahtar Kelimeler: Ceza İnfaz Kurumları, Din, Rehabilitasyon, Cezaevi Vaizi, Din Hizmetleri

Abstract

Religious services which have an important place in contribution to the rehabilitation of the prisoners and reintegration of them to the community have especially commenced to be carried out in a more efficient way since 2001. However, there have been some problems which arise from the reasons such as the structure and operation of the penal institutions, negative standpoint of the prison officers to religious services, insufficiency of personnel employment who they are expert in the field of prison chaplaincy, the absence of essential equipment and material. The existence of these problems affects religious services as well. To make religious services active much more is possible by taking necessary steps to eliminate these negative situations. In this article, firstly, we aimed at determining the problems which have been experienced in course of religious services in the light of the views of 336 personnel who have been employed at the Presidency of Religious Affairs and work at the penal institutions. Secondly, we brought some proposals to activate religious services in the prison settings much more in the light of the recommendations of the participants, our researches related with the fieldwork and our experiences as a prison chaplain.

Key Words: Penal Institutions, Religion, Rehabilitation, Prison Chaplain, Religious Services

I- GİRİŞ

Suç oranları ve suçlu sayısı ülkemizde her geçen gün artmakta ve ceza infaz kurumları kapasitesinin üzerinde bir dolulukla topluma hizmet etmektedir.¹ Böyle bir durumun ortaya çıkması ise toplumsal ve ekonomik bakımdan pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Tutuklu ve hükümlü sayısındaki hızlı artış yüzünden oluşan yer darlığı, tutuklu ve hükümlülerin ihtiyaçlarının giderilmesi için daha fazla personel ve kaynak sağlanmasının gerekliliği, hem mahkûmiyetleri süresince hem de tahliyeleri sonrasında rehabilitasyon ve eğitimleri, tutuklu ve hükümlü ailelerine ihtiyaç duydukları

* Kayseri İl Müftülüğü, e-mail: harun5838@hotmail.com

¹1999 yılı itibarıyla ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü sayısı 68.764 iken, Nisan 2010 itibarıyla ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü sayısı 119.082'ye ulaşmıştır. Bunlardan 112.361'i yetişkin erkek, 4154'ü bayan ve 2567'si ise çocuk tutuklu ve hükümlüdür (http://www.cte.adalet.gov.tr, istatistiki bilgiye 25.04.2010 tarihinde ulaşılmıştır).

konularda yardım sağlanması gibi hususlarda karşılaşılan zorluklar bu sorunlardan sadece birkaçıdır. Bu problemlerin ortadan kalkması, rehabilitasyon ve topluma yeniden adaptasyon sürecini daha etkin hale getirerek tutuklu ve hükümlülerin yeniden suç işlemesini önlemek ve bu sayede suç ve suçlu oranını aşağıya çekmekle mümkün olacaktır. Bu yüzdendir ki, ceza sistemi ve ceza infaz kurumları ile ilgisi bulunan kişi, kurum ve kuruluşlar suç ve suçlu sorununa sürekli çözüm arayışları içerisinde olmuşlardır. Bu arayışların bir neticesi olarak ceza infaz kurumlarında eğitim-öğretim ve rehabilitasyon faaliyetlerine daha fazla önem verilmeye başlanmış, eğitimci, psikolog ve sosyal çalışmacı gibi alanında uzman kişiler istihdam edilmiş, iş birliği protokolleri yoluyla farklı kurumlardan eğitici ve öğreticiler görevlendirilmiştir. Günümüz ceza infaz kurumlarında eğitim-öğretim faaliyetleri, meslek edindirme kursları, psiko-sosyal servis, kültürel ve sosyal aktiviteler ile din hizmeti faaliyetleri yoluyla hükümlü ve tutuklular rehabilite edilmeye ve böylece onların yeniden suç işlemesi önlenmeye ve topluma yeniden adaptasyonlarına katkı sağlanmaya çalışılmaktadır.

İçinde yaşadığımız dünyada pek çok insan maddi-manevi, kişisel, ailevi veya toplumsal birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır ve bu problemlerin üstesinden gelebilmek için ilgili kişi ve kurumların yardım ve desteğine muhtaçtır. Hükümlü veya tutuklu olarak ceza infaz kurumlarında bulunan insanlar, bu türden kimselerin belki de başında gelmektedir. Sıkıcı, bunaltıcı ve yalnızlaştırıcı bir yapıya sahip olan ceza infaz kurumu şartları göz önünde bulundurulduğunda, ceza infaz kurumlarının bilinmezlik, korku, tehlike, baskı, gerginlik ve stres gibi psikolojik etkilere sahip olduğu görülecektir.² Nitekim küçük bir alanda gün boyunca kapalı tutulan mahkûm, çaresizlik ve umutsuzluk içerisinde ceza infaz kurumundan tahliyesini beklemektedir. Aynı şekilde ceza infaz kurumları, yalnızlık, ihmalkârlık, reddedilmişlik, aşağılanma, aile ilişkilerinin bozulması ve sevgiden yoksunluk gibi duygusal etkilere de sahiptir. Ceza infaz kurumlarının psikolojik ve duygusal etkilerinin yanı sıra aile, arkadaş ve sevdiklerinden ayrı kalmak gibi toplumsal etkileri de söz konusudur.³ Bu etkilerin azaltılması, tutuklu ve hükümlünün ceza infaz kurumu şartlarına uyum sağlamasında, rehabilitasyonunda ve topluma yeniden adaptasyonunda son derece önemlidir. Manevi destek sağlayan ve ümit aşılayan dinin ve dini değerlerin bu etkilerin azaltılmasında ve rehabilitasyon sürecinde belirlenen hedeflere ulaşmaya katkı sağlamak bakımından oldukça önemli bir yere sahip olduğu reddedilemez bir gerçektir. Ceza infaz kurumlarında düzenlenen din hizmetleri alanında önemli çalışmaları olan Krumboltz'un da ifade ettiği gibi "Hiçbir rehabilitasyon sürecinin dinin manevi desteği olmaksızın başarılı olması mümkün değildir."⁴

Biraz geç de olsa bu gerçeği gören Adalet Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ile 30 Mart 2001 yılında işbirliği protokolü⁵ imzalayarak hükümlü ve tutukluların yararına ceza infaz kurumlarındaki din hizmeti faaliyetlerinin daha aktif bir şekilde düzenlenmesine imkân sağlamıştır. Nitekim bu sürecin bir devamı olarak Adalet Bakanlığı ilk defa, ceza infaz kurumlarının tamamını kapsayacak şekilde bu kurumlarda görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personeline yönelik olarak hizmet içi eğitim semineri düzenlenmiştir.

Ceza infaz kurumlarında düzenlenen din hizmeti faaliyetlerinin daha etkin ve verimli bir hale getirilmesini sağlamak amacıyla 29 Haziran-31 Temmuz 2009 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Ankara Eğitim Merkezi'nde düzenlenen hizmet içi eğitim seminerine 336 Diyanet İşleri Başkanlığı personeli katılmıştır. Katılımcılara yönelik olmak üzere tarafımızdan bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ile ilk olarak seminere katılan Başkanlık personelinin ceza infaz kurumlarında karşılaştığı sorunların tespit edilmesi, ikinci olarak da ceza infaz kurumları din hizmeti faaliyetlerinin daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturulması noktasındaki çözüm önerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada birincil elden veri toplama yöntemi olan anket yönteminden istifade edilmiştir. 28 sorudan oluşan ve üç aşamalı olarak düzenlenen anket formunun birinci aşamasında katılımcıların demografik bilgilerine ulaşılmıştır. İkinci aşamasında beş ayrı kategoride açık uçlu sorularla katılımcıların ceza infaz kurumlarında düzenlenen din hizmeti faaliyetlerinde karşılaştıkları sorunlar tespit edilmiştir. Üçüncü aşamada ise var olan sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri

² Mark Sutherland, "Developing a Transpersonal Approach to Pastoral Counselling", *British Journal of Guidance and Counselling*, Volume 29, Issue 4, (2001), s. 385-386.

³ W.R. Graham, "Prisoners and Prison Chaplaincy", *Dictionary of Pastoral Care and Counselling*. Abingdon Press, Nashville 1990, s. 953-954.

⁴ Jody L. Sundt, Harry R. Dammer, Francis T. Cullen, "The Role of the Prison Chaplain in Rehabilitation", *Journal of Offender Rehabilitation*, Volume 35, Issue 3-4, (2002), s. 77.

⁵ Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında tutuklu ve hükümlülerin dini ve ahlaki gelişmelerini sağlamaya yönelik işbirliği protokolü, Ankara 2001.

saptanmıştır. Önerilerle ilgili olarak iki farklı metot izlenmiştir. İlk olarak tarafımızdan hazırlanan ve 17 maddeden oluşan üç basamaklı değerlendirme ölçeği katılımcılara takdim edilmiş, bu önerilerimize katılıp katılmadıkları belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların da önerileri olup olmadığına dair açık uçlu soru sorularak onların da görüş ve düşünceleri tespit edilmiştir.

Ceza infaz kurumlarında hali hazırda görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personeline yönelik olarak düzenlenen bu anket çalışması neticesinde elde edilen veriler, sorunların tespiti ve bu sorunlarından ortadan kaldırılması için gerekli girişimlerin başlatılmasına ışık tutmak bakımından oldukça önemlidir. Bu alanda yapılan çalışmaların yok denecek kadar az olması, yaptığımız araştırmanın önemini daha da artırmaktadır.

Bu alanda yapılan çalışmaları şu şekilde ifade etmek mümkündür:

1- Peker tarafından 1987 yılında “*Suçlularda Dini Davranışlar*” adı altında 407 tutuklu ve hükümlünün ibadet ve inançlarını inceleyen yayınlanmamış doçentlik tezi.⁶

2- Karademir tarafından 1997 yılında “*Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*” adı altında 450 tutuklu ve hükümlünün inanç ve dini davranışlarını inceleyen yayınlanmamış doktora tezi.⁷

3- Pehlivan tarafından 1997 yılında “*Suç Engellemede Din Eğitiminin Rolü*” adı altında Van Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan 174 tutuklu ve hükümlü üzerinde gerçekleştirilen yayınlanmamış yüksek lisans tezi.⁸

4- Özdemir tarafından 8 ceza infaz kurumundan 450 tutuklu ve hükümlü, 12 ceza infaz kurumundan 50 yönetici ve hali hazırda derse giren ve daha önce girmiş bulunan 50 Diyanet İşleri Başkanlığı personeline yönelik olarak anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışma ile Özdemir, mevcut durumu belirlemeyi, din eğitiminde karşılaşılan problemlerin neler olduğunu, tutuklu ve hükümlülerin, yöneticilerin ve Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin ceza infaz kurumlarında düzenlenen din eğitimine nasıl bir bakış açısı sergilediklerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Özdemir’in bu çalışması “*Cezaevlerinde Din Eğitimi*” adı altında yayınlanmıştır.⁹

5- Özdoğan tarafından Ulucanlar ceza infaz kurumunda tutuklu ve hükümlü olarak bulunan kadınlara yönelik olarak yapılan çalışmada manevi ve psikolojik bir yaklaşımla “tema odaklı grup toplantıları” ve “ikili danışmanlık seansları” yoluyla hedef kitlenin yeniden suç işlemesini önleme, suçtan arınmış yeni bir yaşam tarzını benimsemeyi sağlama amaçlanmaktadır. Özdoğan’ın bu çalışması “*İsimsiz Hayatlar: Manevi ve Psikolojik Yaklaşımla Arınma Ve Öze Dönüş*” adı altında 2005 yılında yayınlanmıştır.¹⁰

6- Işık tarafından İngiltere’de bulunan cezaevlerinde düzenlenen din hizmeti faaliyetlerini ele alan bu çalışma, hem teorik hem de Birmingham Hapishanesi örneğiyle pratik bakımdan tüm yönleriyle İngiltere Cezaevi Vaizlik Servisinin yapı ve işleyişini ortaya koymaktadır. Işık’ın bu çalışması “*Cezaevlerinde Din*” adlı altında 2009 yılında yayınlanmıştır.¹¹

Bu açıklamalardan sonra anket sonuçları ile ilgili bilgilere yer verilmesi uygun görülmektedir. Hizmet içi eğitim seminerine 336 Diyanet İşleri Başkanlığı personeli katılmış olmakla birlikte anketimize 292 kişi cevap vermiştir. Anket formumuzu boş bırakan 44 kişi ise değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Aşağıdaki bulgu ve yorumlar, 292 kişiden elde edilen verileri içermektedir.

⁶ Hüseyin Peker (1987). *Suçlularda Dini Davranışlar*, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

⁷ Kemal Karademir (1997). *Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁸ Ahmet Pehlivan (1997). *Suç Engellemede Din Eğitiminin Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁹ Şuayip Özdemir (2006). *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, İstanbul: Arı Sanat Yayınları.

¹⁰ Öznur Özdoğan (2005). *İsimsiz Hayatlar: Manevi ve Psikolojik Yaklaşımla Arınma Ve Öze Dönüş*, Ankara: Özdenöze Yayınları.

¹¹ Harun Işık (2009). *Cezaevlerinde Din*, Kayseri: Laçın Yayınları.

II- BULGULAR VE YORUM

A- DEMOGRAFİK BİLGİLER

Demografik bilgiler başlığı altında katılımcıların cinsiyetleri, mesleki durumları, meslekteki kıdemleri, ceza infaz kurumlarındaki görev süreleri ve öğrenim durumları ile ilgili bilgi verilecektir.

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılım

CİNSİYET	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Bay	260	%89
Bayan	32	%11
TOPLAM	292	%100

Katılımcıların cinsiyetleri ile ilgili tablo incelendiğinde %89'unun erkek, %11'inin ise bayan olduğu görülmektedir. Mart 2010 itibarıyla toplam erkek tutuklu ve hükümlü sayısının 119.288, kadınların da 4.171 olduğu göz önünde bulundurulduğunda hem bay hem de bayan din görevlisi sayısının oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Hizmetin daha etkin ve verimli bir şekilde düzenlenebilmesi için ceza infaz kurumları din hizmetleri alanında yeterli donanıma sahip tam gün görevli bay ve bayan cezaevi vaizi sayısının artırılması gerektiği reddedilemez bir gerçektir.

Tablo 2: Katılımcıların Mesleki Durumları ile İlgili Dağılım

MESLEK	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Müftü	44	%15
Vaiz	145	%50
C. Vaizi	19	%7
K.K.Ö.	8	%3
İ. Hatip	51	%17
Müezzin	9	%3
Diğer	16	%5
TOPLAM	292	%100

Katılımcıların mesleki durumlarına ilişkin dağılım tablosuna göre müftü olarak görev yapanlar toplam katılımcı sayısının %15'ini, vaizler %50'sini, cezaevi vaizleri %7'sini, Kur'an kursu öğreticileri (KKÖ) %3'ünü, İmam-Hatipler %17'sini, müezzinler %3'ünü ve diğer kategorisinde yer alanlar %5'ini oluşturmaktadır. Diğer kategorisinde iki müftü yardımcısı bir Kur'an kursları müdürü, bir şube müdürü, iki eğitim uzmanı beş murakıp, bir veri hazırlama kontrol işletmeni, iki sayman ve iki de mesleğini belirtmeyen yer almaktadır. Bu unvanlarla birlikte toplamda on üç ayrı kategoride istihdam edilen Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin ceza infaz kurumlarında tutuklu ve hükümlüler yararına din hizmeti faaliyeti düzenlendiği görülmektedir.

Ayrıca tablodan katılımcıların özellikle müftü, vaiz ve imam hatip unvanlarında yoğunlaştığı (240 kişi) ve toplam katılımcı sayısının %82'sini teşkil ettiği görülmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Mesleki Kıdemleri İle İlgili Dağılım

MESLEKİ KIDEM	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
1-5 Yıl	20	%7
6-10 Yıl	83	%28
11-15 Yıl	40	%14
16-20 Yıl	42	%14
21 Yıl ve yukarısı	105	%36
Belirtmemiş	2	%1
TOPLAM	292	%100

Katılımcıların mesleki kıdemleri ile ilgili tablo incelendiğinde %7'sinin 1-5 yıl, %28'inin 6-10 yıl, %14'ünün 11-15, yine %14'ünün 16-20 yıl, %36'sının 21 yıl ve yukarısı kıdeme sahip olduğu, %1'lik kesimin ise kıdemini belirtmediği görülmektedir. Bu verilere göre ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin büyük bir çoğunluğunu %36 ile 21 yıl ve yukarısı, %28 ile de 6-10 yıl kıdeme sahip olanlar oluşturmaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların Ceza İnfaz Kurumlarındaki Görev Süresi ile İlgili Dağılım

GÖREV SÜRESİ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
1 Yıldan az	51	%17

1-5 Yıl	148	%51
6-10 Yıl	59	%20
11-15 Yıl	16	%6
Hiç Gitmemiş	6	%2
Belirtmemiş	12	%4
TOPLAM	292	%100

Katılımcıların ceza infaz kurumlarında hizmet ettikleri süre ile ilgili tabloya göre %17'sinin 1 yıldan az, % 51'inin 1-5 yıl, %20'sinin 6-10 yıl, %6'sının 11-15 yıl, %2'sinin hiç gitmeyenlerden oluştuğu, %4'ünün de ne kadar süredir ceza infaz kurumunda görev yaptığını belirtmediği görülmektedir. Tablodan ayrıca ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin yarısından fazlasının 1–5 yıl arasında (148 kişi) yoğunlaştığı da tespit edilmektedir.

Tablo 5: Katılımcıların Öğrenim Durumları İle İlgili Dağılım

ÖĞRENİM DURUMU	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Y. İslam Ens.	30	%10
İlahiyat Fak.	223	%77
İlahiyat Ön L.	21	%7
Başka	18	%6
TOPLAM	292	%100

Katılımcıların öğrenim durumları ile ilgili tablodan görüldüğü gibi katılımcıların %77'si İlahiyat Fakültesinden, % 10'u Yüksek İslam Enstitüsünden, %7'si İlahiyat Ön Lisans ve %6'sı da İşletme, İktisat, Sosyal Bilimler, Kamu Yönetimi, İmam-Hatip Lisesi, A.Ö.F. İş İdaresi gibi alanlardan mezundur. Ayrıca katılımcılardan %23'ünün (68 kişi) yüksek lisans, %4'ünün de (14 kişi) doktora yaptığı tespit edilmiştir.

B- CEZA İNFAZ KURUMLARINDA DÜZENLENEN DİN HİZMETLERİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Ceza infaz kurumlarında düzenlenen din hizmetleri esnasında karşılaşılan problemleri tespit etmek için katılımcılara, görev yaptıkları ceza infaz kurumu idaresi, güvenliği ve personeli bakımından karşılaşılan problemler, Adalet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan işbirliği protokolü ile ilgili ve diğer sorunlar olmak üzere beş farklı kategoride açık uçlu sorular sorulmuştur. Ankete katılanlardan 130 kişi herhangi bir problemi bulunmadığını dile getirmekle birlikte, 162 kişi birtakım sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmiştir. Beş kategoride yapılandırılmamış anket yöntemi olan açık uçlu sorularımıza verilen cevaplardan şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- 1- Bazı ceza infaz kurumu idaresi ve/veya personeli, Diyanet İşleri Başkanlığı personeli ve din hizmetlerini gereksiz olarak görmekte, bazı kurumlarda bu durum açıkça ifade edilmekte, kurum içerisinde yapılan düzenlemelerde din hizmeti faaliyetleri dikkate alınmamakta ve din hizmetleri ile ilgili gerekli duyurular tutuklu ve hükümlülere zamanında yapılmamaktadır.

Ankete katılanlardan edinilen bilgilere göre, bazı ceza infaz kurumu personelinin “hadi hoca gir bakalım, bunları molla yap” “hocam fazla uçurma, uçar giderler ha” gibi alaycı sözler kullandıkları da tespit edilmiştir.

- 2- Bazı ceza infaz kurumlarında din hizmeti saatleri, protokolde belirtilenler dikkate alınmaksızın bazı kurum müdürleri veya öğretmenleri tarafından belirlenmekte ve bu nedenle arzu edilen başarıya ulaşılamamaktadır.

Yukarıdaki problemin özellikle ek ders karşılığı görevlendirilen Diyanet İşleri Başkanlığı personeli tarafından yaşandığı tespit edilmiştir. Şu anda yürürlükte olan protokole göre ek ders karşılığı görevlendirilen Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin günde iki, haftada on dört saate kadar derse girme hakkı bulunmaktadır. Bununla birlikte bazı kurum müdürleri ya da öğretmenler, din hizmetleri personelinin görüş ve düşüncelerini dikkate almaksızın haftada sadece birkaç saat kuruma gelmesini istemekte ve bu sürenin de din hizmetleri için yeterli olduğunu belirtmektedir. Sürenin sınırlı tutulmasının ise, din hizmeti faaliyetlerinin etkin ve verimli bir şekilde düzenlenmesini olumsuz etkileyeceği muhakkaktır.

- 3- Tutuklu ve hükümlüler, din hizmeti faaliyetleri esnasında başka işlerde görevlendirilmektedir. Bu durum ise hizmeti ve arzu edilen başarıya ulaşmayı olumsuz etkilemektedir.

- 4- Ceza infaz kurumuna girişte, dış güvenlikten sorumlu personel tarafından formalite uzun tutulmakta ve bu yüzden zamanında göreve başlanılamamaktadır.
- 5- Hükümlü ve tutukluların dini bilgi ve tecrübelerini geliştirerek ve onları manevi yönden yükselterek rehabilitasyon sürecine katkı sağlamak amacıyla sohbet yapmak üzere gidilen koğuşlara giriş ve çıkışlarda infaz koruma memurları tarafından gereğinden fazla bekletme yapılmakta ve bu nedenle hizmet aksamaktadır.
- 6- Bazı il ya da ilçe müftüleri, müftülük personelinin herhangi birinin ceza infaz kurumlarında görevlendirilmesine sıcak bakmamakta, ceza infaz kurumları din hizmetlerine gerekli ilgi ve alakayı göstermemektedir.
- 7- Güvenlik bahane edilerek özel gün ve gecelere yönelik programlar ya da konferanslar iptal edilmekte ya da bu türde programlar düzenleme hususunda gerekli destek sağlanmamaktadır.
- 8- Dini bakımdan özel gün ve gecelere yönelik programlara veya konferanslara bayan tutuklu ve hükümlüler güvenlik gerekçesiyle dâhil edilmemektedir. Bununla birlikte aynı bayan tutuklu ve hükümlülerin başka programlara katılımlarına ise müsaade edilmektedir.
- 9- Ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin, kurumun yapısı, işleyişi, hükümlü ve tutukluların içerisinde bulundukları şartlar gibi hususlardaki görüş ve önerileri kurum idaresi tarafından dikkate alınmamaktadır.
- 10- Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan işbirliği protokolünde açıkça belirtilmesine rağmen bazı il ve ilçelerde ek ders ücretleri zamanında alınmamaktadır. Ankete katılanlardan bazıları üç, dört ayda bir ek ders ücreti alabildiklerini ifade ederken, bazıları da uzun süredir ceza infaz kurumlarında görev yapmasına rağmen herhangi bir şekilde ek ders ücreti almadığını dile getirmiştir.
- 11- Görevin başlangıcında, ceza infaz kurumu idaresi tarafından kurumun yapı ve işleyişini, güvenlik meselelerini, hükümlü ve tutukluları tanıtıcı oryantasyon eğitimi sağlanmamaktadır. Bu durum ise “yaparak ve yaşayarak öğrenme”ye dayalı bir yapı oluşturmakta, hem kurumsal hem de tutuklu ve hükümlüler bakımından bazı sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır.
- 12- Sınıf ortamında yapılması daha sağlıklı olan Kur'an öğretimi ve ilmi dersleri gibi dersler, yer olmadığı bahane edilerek koğuşlarda yapılmakta ve bu nedenle istenilen başarıya ulaşılamamaktadır. Bilindiği üzere koğuşlar tutuklu ve hükümlülerin yatma yerleri olduğu için dini sohbet dışındaki eğitim ve öğretim faaliyetleri için uygun alanlar değildir.
- 13- Din hizmetleri personeli tarafından kullanılmak üzere vaiz odası tahsis edilmemektedir.

Din hizmetleri personeli tutuklu ve hükümlülere sadece din hizmeti faaliyetleri gerçekleştirilmekte, kişisel ya da ailevi problemleri olanlara manevi rehberlik de yapmaktadır. Kendisine ait bir oda bulunmaması nedeniyle görüşmelerini düzenli bir şekilde yapamamakta, bir odadan diğerine dolaşmak zorunda kalmaktadır.

- 14- Şu an yürürlükte olan protokolde din ve ahlak bilgisi derslerinin "günde 2 saat" olarak sınırlandırılması hizmeti olumsuz yönde etkilemektedir ve ders saati yeterli değildir.

Katılımcıların neredeyse tamamı “ders saatlerinin yetersizliğini ve ücretlerin adaletsiz olduğunu” dile getirmiştir.

- 15- Bazı katılımcılara göre, görev yaptıkları ceza infaz kurumlarında “görsel ve işitsel araçlardan yararlanma imkânı” sağlanmamaktadır.
- 16- Bazı ceza infaz kurumlarının, özellikle son yıllarda inşa edilenlerin, şehir merkezine oldukça uzak olması (yaklaşık olarak 25-30 km uzakta) nedeniyle ulaşım sıkıntısı yaşanmakta ve bu konuda kurum idaresi veya müftülük tarafından herhangi bir yardım sağlanmamaktadır.
- 17- Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, tutuklu ve hükümlülerin içerisinde bulundukları şartlar, cinsiyetleri ve yaşları dikkate alınarak yaz Kur'an kursları için hazırlanan materyallere benzer herhangi bir materyal desteği sağlanmamaktadır. Bu durum pek çok katılımcı tarafından dile getirilmiş ve “materyal bakımından büyük bir eksiklik olduğu” ifade edilmiştir.
- 18- Katılımcılara göre, 2001 yılında imzalanan işbirliği protokolünde yer alan kişi ve kurumların görev ve sorumluluklarının net olarak belirtilmemesi yüzünden yorum ve uygulama farklılıkları

bulunmaktadır. Bu durum ise Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin görev ve sorumluluklarına olumsuz etki yapmaktadır.

- 19- 2001 yılında düzenlenen müfredat programı, ceza infaz kurumları ile tutuklu ve hükümlüler değil, örgün eğitim esas alınarak hazırlanan bir program olması hasebiyle hedef kitlenin beklenti ve ihtiyaçlarına cevap verememektedir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu tutuklu ve hükümlülerin ihtiyacına yönelik güncel problemleri ele alan ve bu sorunların çözümüne yönelik bir müfredat programı hazırlanması gerektiğini dile getirmiştir.

Katılımcılara sorduğumuz açık uçlu sorulara verilen cevaplar doğrultusunda tespit edilen yukarıda belirtilen sorunlar ışığında ceza infaz kurumları din hizmetlerinin beklenti ve ihtiyaçları karşılayacak şekilde nasıl daha iyi bir düzeye getirilebileceğine dair önerilere ait veriler ele alınacaktır.

C- CEZA İNFAZ KURUMLARI DİN HİZMETLERİNİN İSTENİLEN DÜZEYE ULAŞMASI HUSUSUNDAKİ ÖNERİLERE AİT BİLGİLER

Ceza infaz kurumları din hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla ne gibi düzenlemeler yapılması gerektiğine dair çözüm önerileri iki aşamada değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Birinci aşamada tarafımızdan hazırlanan çözüm önerilerini içeren 17 maddelik 3 basamaklı değerlendirme ölçeği katılımcılara takdim edilmiş, bu önerilere katılıp katılmadıkları değerlendirilmiştir. İkinci aşamada ise tarafımızdan belirtilenler haricinde “ başka çözüm önerileri olup olmadığı” hususunda açık uçlu soru sorularak katılımcıların da görüş ve değerlendirmeleri alınmıştır. Öncelikli olarak tarafımızdan hazırlanan 3 basamaklı değerlendirme ölçeğinde yer alan önerilere ait bilgilere yer verilecek, daha sonra ise katılımcıların önerileri ele alınacaktır.

a) Tarafımızdan Hazırlanan Önerilere İlişkin Bulgular

Bu kısımda ilk önce tarafımızdan hazırlanarak değerlendirme ölçeğinde katılımcılara sunulan öneri maddesi belirtilmekte, daha sonra ise katılımcıların bu öneriye katılıp katılmadığı ile ilgili dağılım tablosuna yer verilmektedir.

Öneri 1: Diyanet İşleri Başkanlığı ceza infaz kurumlarındaki din hizmetlerine gerek personel gerekse materyal bakımından daha yakın ilgi ve alaka göstermelidir.

Tablo 1: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ceza infaz kurumları din hizmetlerine daha yakın ilgi ve alaka göstermesi ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	273	%93
Kısmen Katılıyorum	19	%7
Kesinlikle Katılmıyorum	-	-
TOPLAM	292	%100

Tablo 1'den görüldüğü üzere cami dışı önemli hizmet alanlarından olan ceza infaz kurumları din hizmetlerine Diyanet İşleri Başkanlığı'nın daha yakın alaka göstermesi ile ilgili önerimize katılımcıların %93'ü (273 kişi) kesinlikle katılmakta, %7'si de kısmen katılmaktadır. Bu sonuca göre Diyanet İşleri Başkanlığı, ceza infaz kurumları din hizmetlerine hem personel hem de materyal bakımından beklenti ve ihtiyaçları karşılayacak düzeyde bir yakınlık göstermemektedir. Din hizmeti faaliyetlerinin daha etkin bir yapıya kavuşturulması için hem personel hem de materyal bakımından gerekli alt yapı muhakkak oluşturulmalıdır.

Öneri 2: Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığı bünyesinde “Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Şube Müdürlüğü” ya da sadece ceza infaz kurumları din hizmetleri ile meşgul olacak bir birim ihdas edilmelidir.

Tablo 2: Şube müdürlüğü ya da birim ihdas edilmesi ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	223	%76
Kısmen Katılıyorum	53	%18
Kesinlikle Katılmıyorum	16	%6
TOPLAM	292	%100

Tablo 2’ye göre ceza infaz kurumları Din Hizmetleri Şube Müdürlüğü ya da özel bir birim ihdas edilmesi hususundaki önerimize katılımcıların %76’sı kesinlikle katıldığını, %18’i kısmen katıldığını ve %6’sı da kesinlikle katılmadığını ifade etmişlerdir. Böyle bir müdürlüğün ya da birimin kurulması din hizmeti faaliyetlerinin daha planlı ve programlı bir şekilde düzenlenebilmesi, yürütülebilmesi, ilgili mevzuat ve bu kurumlarda hizmet eden Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin görev ve sorumlulukları ile ilgili gelişmelerin yakından takip edilebilmesi açısından son derece önemlidir. Gelişmelerin takip edilmemesi hususunda bir örnek verecek olursak, Adalet Bakanlığı, 2007 yılı içerisinde ceza infaz kurumlarında görev yapan (kurumda istihdam edilen ya da ek ders karşılığı kurum dışından görevlendirilen) personelin ek ders ücretlerinde iyileştirme yaparken, Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin ek ders ücretlerini ise iyileştirmekten ziyade daha kötüye götürmüştür. Alana hâkim ve gelişmeleri takip eden bir birim bulunmadığından Diyanet İşleri Başkanlığı’nın bu durumdan herhangi bir şekilde haberi olmamış ve bu duruma karşı Diyanet İşleri Başkanlığı nezdinde herhangi bir girişimde bulunulmayarak ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin aleyhinde bir karar alınmıştır.

Öneri 3: İl ve ilçe müftüleri, ceza infaz kurumları din hizmetlerine hem personel hem de materyal bakımından gereken ilgi ve alakayı gösterme hususunda bilgilendirilmelidir.

Tablo 3: İl ve ilçe müftülerinin gereken ilgiyi göstermeleri ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	74	%25
Kısmen Katılıyorum	151	%52
Kesinlikle Katılmıyorum	67	%23
TOPLAM	292	%100

Tablo 3’den de anlaşılacağı üzere il ve ilçe müftülerinin hem personel hem de materyal bakımından gereken ilgi ve alakayı göstermeleri hususunda bilgilendirilmelerine katılımcıların %25’i kesinlikle katılmakta, %52’si kısmen katılmakta ve %23’ü ise kesinlikle katılmamaktadır. Bu sonuca göre katılımcılardan sadece 67 kişi il ve ilçe müftülerinin gereken alakayı gösterdiğini, 74 kişi hiç ilgilenmediğini, 151 kişi ise kısmen ilgilendiğini belirtmektedir. Tablo, il ve ilçe müftülerinin ceza infaz kurumları din hizmetlerine tam anlamıyla ilgi ve alaka göstermediklerini ortaya koymakta ve önerimizi haklı çıkarmaktadır.

Öneri 4: Hizmetin daha etkin ve verimli bir hale gelmesi ve uygulama birlikteliğinin sağlanabilmesi açısından, *“Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri El Kitabı”* hazırlanarak ilgili kişi ve kurumlara dağıtımı sağlanmalıdır.

Tablo 4: “Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri El Kitabı” hazırlanması ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	281	%96
Kısmen Katılıyorum	11	%4
Kesinlikle Katılmıyorum	-	-
TOPLAM	292	%100

Tablo 4’den de görüldüğü gibi böyle bir kitabın hazırlanmasına katılımcıların %96’sı kesinlikle katıldığını, %4’ü de kısmen katıldığını belirterek *“Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri El Kitabı”*nın hazırlanmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Böyle bir kitabın hazırlanması, görev yapılacak ceza infaz kurumunun yapı ve işleyişi ile din hizmetleri personelinin görev ve sorumluluklarının, ceza infaz kurumları din hizmetleri ile ilgili protokol ve düzenlemelerin daha yakından tanınması ve uygulama birlikteliği sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir.

Öneri 5: Ceza infaz kurumlarında görev yapmak üzere ek ders karşılığı dışarıdan görevlendirilen personel yerine tam gün görevli cezaevi vaizi sayısı atanmalı ve bu vaizlerin sayısı artırılmalıdır.

Tablo 5: Tam gün görevli cezaevi vaizi atanması ve sayılarının artırılması ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	186	%64
Kısmen Katılıyorum	71	%24
Kesinlikle Katılmıyorum	35	%12
TOPLAM	292	%100

Tablo 5’den de anlaşılacağı üzere tam gün görevli cezaevi vaizi atanması ve sayılarının artırılması hususuna katılımcıların %64’ü kesinlikle katılmakta, %24’ü kısmen katılmakta ve %12’si ise kesinlikle katılmamaktadır. Kasım 2009 itibariyle tutuklu ve hükümlü sayısının 116.690, buna karşılık tam gün görevli cezaevi vaizi sayısının sadece 46 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sunulan hizmetten arzu edilen verimin alınabilmesi için tam gün esaslı görevlendirilen cezaevi vaizi sayısının artırılması gerektiği reddedilemez bir gerçektir.

Öneri 6: Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı eğitim merkezlerinde “*Cami Dışı Hizmet Alanları: Ceza İnfaz Kurumları*” başlığı altında ders açılmalıdır.

Tablo 6: Cami Dışı Hizmet Alanları: Ceza İnfaz Kurumları dersinin açılması ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	186	%64
Kısmen Katılıyorum	84	%29
Kesinlikle Katılmıyorum	22	%7
TOPLAM	292	%100

Tablo 6’ya göre böyle bir dersin açılması hususuna katılımcılardan %64’ü kesinlikle katılmakta, %29’u kısmen katılmakta ve %7’si ise kesinlikle katılmamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı son yıllarda yaptığı birtakım girişimlerle sadece cami merkezli değil, cami dışı alanda da din hizmetleri düzenlemeye başlamıştır. 2001 yılında Adalet Bakanlığı ve 2007 yılında da Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu ile yapılan işbirliği protokolleri bunun en güzel örneğidir. Bu bakış açısından hareketle hizmet edilecek alanların daha yakından tanınması amacıyla cami dışı hizmet alanları ile ilgili bir takım derslerin eğitim merkezlerinde yer alması büyük önem arz etmektedir.

Öneri 7: Ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü ya da koğuş sayısı ile orantılı olarak kurumlarda görev yapacak Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin sayısı da artırılmalıdır.

Tablo 7: Ceza infaz kurumlarında görev yapacak Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin sayısının artırılması ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	232	%80
Kısmen Katılıyorum	59	%20
Kesinlikle Katılmıyorum	1	-
TOPLAM	292	%100

Tablo 7’nin de ortaya koyduğu üzere ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personeli sayısının tutuklu, hükümlü ve koğuş sayısı ile orantılı olarak artırılması hususuna katılımcıların %80’i kesinlikle katılmakta ve %20’si kısmen katılmaktadır. Hizmetin etkin ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi için yeterli sayıda personel görevlendirilmelidir. Kaç tutuklu ve hükümlüye ne kadar din hizmetleri personeli görevlendirileceği de protokolde açıkça belirtilmelidir. Mesela, 100 tutuklu ve hükümlüye 1, 300 kişiye 2, 500 kişiye 3, 700 kişiye 4, 1000 kişiye 5 veya daha fazla din hizmetleri personeli görevlendirilebilir. Koğuş sisteminin hâkim olduğu kurumlarda ise koğuş sayısı göz önünde bulundurulmalı ve her 20 koğuşa bir din hizmetleri personelinin görevlendirilmesi sağlanmalıdır.

Öneri 8: İhtiyaç duyulan ceza infaz kurumlarında tam gün görevli bayan cezaevi vaizleri atanmalıdır.

Tablo 8: Tam gün görevli bayan cezaevi vaizi görevlendirilmesi ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	208	%71
Kısmen Katılıyorum	65	%22
Kesinlikle Katılmıyorum	19	%7
TOPLAM	292	%100

Tablo 8’den görüldüğü üzere yeter sayıda bayan tutuklu ve hükümlünün bulunduğu ceza infaz kurumlarına tam gün görevli bayan cezaevi vaizlerinin görevlendirilmesi hususuna katılımcıların %71’i kesinlikle katılmakta, %22’si kısmen katılmakta ve %7’si ise kesinlikle katılmamaktadır. Şu anki uygulamaya bakıldığında bayan vaizlerden biri haftada bir ya da iki gün ceza infaz kurumuna gelmekte ve bayan mahkûmların yararına din hizmeti faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Haftada bir ya da iki gün gelmenin ise arzulanan hedeflere ulaşma noktasında yeterli etki bırakmadığı hem bayan vaizlerden hem de bayan tutuklu ve hükümlülerden edinilen bilgiler arasındadır.

Öneri 9: Ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin ek ders ücretleri iyileştirilmelidir.

Tablo 9: Ek ders ücretlerinin iyileştirilmesi ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	273	%93
Kısmen Katılıyorum	19	%7
Kesinlikle Katılmıyorum	-	-
TOPLAM	292	%100

Tablo 9'dan anlaşıldığı üzere Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin ek ders ücretlerinin iyileştirilmesi hususuna katılımcılardan %93'ü kesinlikle katılmakta, %7'si ise kısmen katılmaktadır. 1983 yılında yapılan düzenlemeye göre ceza infaz kurumlarında görevlendirilen Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, haftada 24 saate kadar ek ders ücreti alabiliyorken, 2001 yılında yapılan düzenleme ile tam gün görevli cezaevi vaizleri ile dışarıdan ek ders karşılığı görevlendirilen Diyanet İşleri Başkanlığı personeli arasında ayırım yapılmıştır. Tam gün görevli cezaevi vaizlerine 1983'deki düzenlemede haftada 6 saat olan maaş karşılığı çalışma zorunluluğu günde 6 saate kadar yükseltilmiş, bununla birlikte ek ders saatleri günde 2 saate kadar düşürülmüştür. Dışarıdan ek ders karşılığı görevlendirilen Diyanet İşleri Başkanlığı personeli ise 2007 yılına kadar haftada 24 saat ek ders ücreti alabiliyorken, 2007 yılı içerisinde yapılan yeni bir düzenlemeyle tam gün görevli ve dışarıdan görevli ayrımı kaldırılarak ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin tamamına günde 2 saat olmak üzere haftada 14 saate kadar ek ders ücreti ödeneceği kararlaştırılmıştır. Teorik olarak haftada 14 saat olan ek ders ücreti pratikte sadece haftada 8 saat olarak alınabilmektedir. Çünkü protokol gereği tam gün görevli cezaevi vaizleri, Cuma günleri müftülük bünyesinde hizmet etmekte, ceza infaz kurumlarının yapısı gereği Cumartesi ve Pazar günleri ise ceza infaz kurumlarında hizmet etme imkânı bulamamaktadır. 1983 yılından günümüze kadar ki gelişmelerin aleyhte olmasının en önemli nedeni bu gelişmeleri yakından takip edecek bir birimin olmamasıdır.

Öneri 10: Adalet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 2001 yılında imzalanan protokol ceza infaz kurumlarında görev yapan Başkanlık personelinin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Tablo 10: Protokolün yenilenmesi ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	266	%92
Kısmen Katılıyorum	24	%7
Kesinlikle Katılmıyorum	2	%1
TOPLAM	292	%100

Tablo 10'a göre, 30 Mart 2001 yılında Adalet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan protokolün beklenti ve ihtiyaçları karşılayacak şekilde yenilenmesi hususuna katılımcıların %92'si kesinlikle katılmakta, %7 si kısmen katılmakta ve %1'i ise kesinlikle katılmamaktadır. 2001 yılında imzalanan protokol yeniden yapılandırılmalı, protokolde yer alan kişi ve kurumların hak, görev ve yükümlülükleri herhangi bir yorum ve uygulama farklılığına yer vermeyecek bir şekilde ayrıntılı olarak belirtilmelidir.

Öneri 11: Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ceza infaz kurumlarında ücretsiz olarak dini yayın ve gerekli materyal (takvim, takke, tespih, esans, misvak gibi) desteği sağlanmalıdır.

Tablo 11: Dini yayın ve materyal desteği sağlanması ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	280	%96
Kısmen Katılıyorum	12	%4
Kesinlikle Katılmıyorum	-	-
TOPLAM	292	%100

Tablo 11'den görüldüğü üzere Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ceza infaz kurumlarında tutuklu ve hükümlüler tarafından kullanılmak üzere dini yayın ve materyal desteği sağlanması hususuna katılımcılardan %96'sı kesinlikle katılmakta, %4'ü de kısmen katılmaktadır. İhtiyaç duyulan yayınlar ve materyaller konusunda zaman zaman ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin görüş ve düşünceleri alınmalı ve bu istekler doğrultusunda cevap verilmeye çalışılmalıdır. Ayrıca tutuklu ve hükümlülerin Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları dışındaki istekleri ve dini materyal (takke, tespih, esans, misvak gibi) beklentilerine cevap verebilmek için il ve ilçe müftülüklerinde ceza infaz kurumları din hizmetlerinde kullanılmak üzere bütçe tahsis edilmelidir.

Öneri 12: Ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin görev yaptıkları illerde, İl Müftüsünün başkanlığında ayda bir kez bir araya gelmesi sağlanmalıdır.

Tablo 12: Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin ayda bir kez bir araya gelmesi ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	231	%79
Kısmen Katılıyorum	59	%20
Kesinlikle Katılmıyorum	2	%1
TOPLAM	292	%100

Tablo 12’den de anlaşılabacağı üzere Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin görev yaptıkları illerde ayda bir kez bir araya gelmesi hususuna katılımcılardan %79’u kesinlikle katılmakta, %20’si kısmen katılmakta ve %1’i ise kesinlikle katılmamaktadır. Ayda bir kez bir araya gelmek görev yapılan kurumda karşılaşılan problemleri paylaşmak, çözüm yolları aramak, tutuklu ve hükümlülerle nasıl iletişim kurulduğu, ne gibi dini programlar düzenlendiği ve din hizmeti faaliyetlerinin yeri ve yeterlilik durumu gibi konularda bilgi alışverişinde bulunmak bakımından büyük önem arz etmektedir.

Öneri 13: Ceza infaz kurumlarında uygulanmak üzere din merkezli programlar geliştirilmelidir.

Tablo 13: Din merkezli programların geliştirilmesi ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	259	%89
Kısmen Katılıyorum	31	%10
Kesinlikle Katılmıyorum	2	%1
TOPLAM	292	%100

Tablo 13’ün belirttiği üzere ceza infaz kurumlarında tutuklu ve hükümlüler yararına din merkezli programların geliştirilerek uygulanması hususuna katılımcılardan %89’u kesinlikle katılmakta, %10’u kısmen katılmakta ve %1’i ise kesinlikle katılmamaktadır. Kur’an’da bulunan peygamber kıssalarından, hadislerden, ve İslam büyüklerinin hayat hikâyelerinden yola çıkarak din merkezli programlar geliştirilerek tutuklu ve hükümlüler yararına uygulanabilir. Ayrıca yine Kur’an ve hadis gibi temel kaynaklardan ve İslam büyüklerinin hayat hikâyeleri ve eserlerinden faydalanmak suretiyle tutuklu ve hükümlülerin beklenti ve ihtiyaçlarına cevap verecek görsel ve işitsel materyaller, tövbe, sabır, şükür, tevekkül, şefkat ve merhamet gibi kavramları yansıtan broşürler ve küçük risaleler hazırlanmalıdır.

Öneri 14: Ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personeli her yıl düzenli olarak hizmet içi eğitime alınmalıdır.

Tablo 14: Hizmet içi eğitim düzenlenmesi ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	189	%65
Kısmen Katılıyorum	93	%32
Kesinlikle Katılmıyorum	10	%3
TOPLAM	292	%100

Tablo 14’e göre ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin her yıl düzenli olarak hizmet içi eğitime alınması hususuna katılımcılardan %65’i kesinlikle katılmakta, %32’si kısmen katılmakta ve %3’ü de kesinlikle katılmamaktadır. Hizmetin sürekliliğinin, etkin ve verimli bir şekilde kullanımının sağlanması ve meydana gelen yeni gelişmeler hususunda din hizmetleri personelinin bilgilendirilmesini sağlamak amacıyla düzenli olarak hizmet içi eğitime alınması büyük önem arz etmektedir.

Öneri 15: Hizmet içi eğitimin içeriği, hizmet edilen kurum ve kişiler dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

Tablo 15: Hizmet içi eğitimin içeriği ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	260	%89
Kısmen Katılıyorum	30	%10
Kesinlikle Katılmıyorum	2	%1
TOPLAM	292	%100

Tablo 15’den anlaşıldığı üzere hizmet içi eğitim programının tutuklu ve hükümlüler ile ceza infaz kurumları göz önünde bulundurularak hazırlanması hususuna katılımcılardan %89’u kesinlikle

katılmakta, %10 kısmen katılmakta, %1 i ise kesinlikle katılmamaktadır. Ceza infaz kurumları din hizmetlerin ile ilgili hizmet içi eğitimi düzenlerken bir yandan dini sohbetlerde ve ilmi derslerinde hangi konulara ağırlık verilmesi, Kur'an öğretiminde ve dini bilginin pratiğe yansıtılmasında nasıl bir yol izlenmesi gerektiği gibi hususlarda Diyanet İşleri Başkanlığı personeli istifade edilmelidir. Diğer taraftan ise tutuklu ve hükümlü psikolojisi, iletişim, güvenlik, ceza infaz kurumu yönetimi gibi konularda da alanında uzman kişilerden yararlanılmalıdır. Bununla birlikte herhangi bir nedenden dolayı alanında uzman kişilerden istifade edilememeye ihtimaline karşılık, cezaevi vaizleri arasından belirlenecek bazı kişilerin eğitici eğitimleri sağlanarak ilgili alanlarda uzmanlaşmaları hedeflenebilir. Bu türden bir eğitimin sağlanması uzman personel ihtiyacı noktasında oldukça önemli bir açığın kapanmasına yardımcı olacaktır.

Öneri 16: Hizmet içi eğitim kitapçığı hazırlanarak hizmet içi eğitimden sonra katılımcılara verilmelidir.

Tablo 16: Hizmet içi eğitim kitapçığı ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	277	%95
Kısmen Katılıyorum	13	%5
Kesinlikle Katılmıyorum	2	-
TOPLAM	292	%100

Tablo 16'dan görüldüğü gibi hizmet içi eğitimden sonra katılımcılara verilmek üzere **“Hizmet İçi Eğitim El Kitabı”** hazırlanması hususuna katılımcılardan %95'i kesinlikle katılmakta, %5'i de kısmen katılmaktadır. Adalet Bakanlığı'na bağlı eğitim merkezinde düzenlenen seminer süresince yaptığımız gözlemler bu türden bir hizmetin sağlanmasının seminer katılımcıları için önemli bir kaynak oluşturacağını göstermiştir. Nitekim seminerlerdeki öğretim görevlilerinden sundukları derslerin notlarını isteme noktasındaki aşırı talep bu tespiti haklı çıkarır mahiyettedir.

Öneri 17: Ceza infaz kurumlarında ilk defa ya da görev yaptığı ceza infaz kurumu dışında başka bir kurumda görevlendirilecek Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, göreve başlamadan önce kurum idaresi tarafından oryantasyon eğitimine alınmalıdır.

Tablo 17: Oryantasyon eğitimi sağlanması ile ilgili dağılım

KATILIMCI GÖRÜŞÜ	SAYI	YÜZDELİK DİLİM
Kesinlikle Katılıyorum	252	%86
Kısmen Katılıyorum	40	%14
Kesinlikle Katılmıyorum	-	-
TOPLAM	292	%100

Tablo 17'ye göre ceza infaz ilk defa ya da görev yaptığı kurum dışında başka bir kurumda görevlendirilecek Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, göreve başlamadan önce oryantasyon eğitimine tabi tutulması hususuna katılımcılardan %86'sı kesinlikle katılmakta, %14'ü ise kısmen katılmaktadır. Görev öncesi böyle bir eğitim sağlanması, hizmet edilecek kurumun yapısını, işleyişini, yönetim, idare ve güvenlikle ilgili meseleleri tanımak bakımından oldukça önemlidir. Bu türden bir eğitim verilmemesi neticesinde pek çok sorunla karşılaşıldığı ankete katılanlardan edinilen bilgiler arasındadır.

b) Katılımcıların Önerilerine İlişkin Bulgular

Ankete katılanlara “karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri” ile ilgili açık uçlu soruya verilen cevaplar ışığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- 1- Ceza infaz kurumları din hizmetlerinin etkin bir şekilde sunumu için 2001 yılında hazırlanan müfredat programı, bu kurumlarda görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin görüş ve düşünceleri doğrultusunda, tutuklu ve hükümlülerin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.
- 2- Ceza infaz kurumları din hizmetleri personeline, Adalet Bakanlığı geçici personel kimlik kartı verilmeli ve bu kişiler, Adalet Bakanlığı personelinin faydalandığı tesislerden yararlanma imkânına sahip olmalıdır.
- 3- Tutuklu ve hükümlülerle en yakın temas halinde olan din hizmetleri personeli, kurumda düzenlenen toplantılara katılmalı ve kararlar alan mekanizmanın bir parçası olmalıdır.

- 4- İşbirliği protokolünde gerekli düzenleme yapılarak görev yapılan ceza infaz kurumlarındaki kurum müdürlerinin ayda bir ya da iki defa din hizmetleri personeli ile bir araya gelerek bilgi alışverişinde bulunması ve ihtiyaç duyduğu konularda din hizmetleri personeline yardım etmesi sağlanmalıdır.
- 5- Ceza infaz kurumları din hizmeti faaliyetlerinin bu kurumlardaki rolü ve önemi, kurum çalışanlarına özümsetilmeli ve bir arada çalışmanın gerekliliğine vurgu yapılarak kurum içi işbirliğinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.
- 6- Ceza infaz kurumlarının sahip olduğu olumsuz yapı sadece hükümlü-tutuklular üzerinde değil, aynı zamanda personel üzerinde de oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Bu yüzdendir ki, kurum çalışanları da zaman zaman din hizmetleri personeline müracaat etmekte ve yardım talep etmektedir. Din hizmeti ve manevi rehberlik faaliyetlerinin sadece hükümlü ve tutuklular değil, aynı zamanda kurum personelin, yararına da düzenlenebilmesi hususunda ilgili yerlerde gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- 7- Diyanet İşleri Başkanlığı personeline, din hizmeti ve manevi rehberlik faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde yürütebileceği bir vaiz odası tahsis edilmeli ve sınıf imkânı sağlanmalıdır.
- 8- İl ve ilçe müftülükleri ile gerekli görüşmeler ve yazışmalar yapılarak ceza infaz kurumları görevlendirilen personelin kurum dışındaki görevleri hafifletilmelidir.
- 9- Ceza infaz kurumlarında görevlendirilen Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin kurumlara geliş ve gidişlerinde kurumun resmi araçlarından faydalanması hususunda protokolde gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Şehir merkezinden yaklaşık 30 yada 40 km uzakta bulunan ceza infaz kurumlarına gidiş ve gelişlerde büyük sorunlar yaşandığı edinilen bilgiler arasındadır.
- 10- Ceza infaz kurumlarında görevlendirilecek Diyanet İşleri Başkanlığı personeli belirlenirken pedagojik formasyonunun bulunup bulunmadığı ve sosyal iletişiminin güçlü olup olmadığının dikkate alınması hususunda il ve ilçe müftülükleri bilgilendirilmelidir.
- 11- Ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinden belirli aralıklarla (mesela üç ayda bir olabilir) din hizmetleri hakkında raporlar istenmeli ve gelişmeler hakkında bilgi sahibi olunmalıdır.
- 12- “Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Takip Defteri” oluşturulmalıdır. Bu defter sayesinde, din hizmeti ve dini danışmanlık faaliyetlerine katılan tutuklu ve hükümlü sayısı, Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin ceza infaz kurumu içerisinde ne gibi görevler yerine getirdiği, tutuklu ve hükümlülerin dini alt yapı ve gelişimi hususundaki görüş ve düşünceleri takip edilebilir. Böyle bir defterin aynı zamanda, ceza infaz kurumu din hizmetleri konusunda önemli bir kaynak oluşturacağı muhakkaktır.
- 13- Her şehre, özellikle büyükşehirlerle, koordinatör cezaevi vaizleri tayin edilmelidir. Bu vaizler il sınırları içerisinde bulunan ceza infaz kurumları zaman zaman ziyaret ederek din hizmeti faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülüp yürütülmediğini yerinde tespit etmek ve varsa sorunların giderilmesi hususunda ilgili yerlerle bağlantıya geçmek bakımından oldukça önemlidir.
- 14- Ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin psikolojik yıpranmaları dikkate alınmalı, değişik ödüllerle (umre veya tatil gibi) moral ve motivasyon bakımından desteklenmeleri sağlanmalıdır.

SONUÇ

Adalet Bakanlığı'nın isteği üzerine 1950'lerde dini-ahlaki içerikli konferanslar şeklinde başlayan ceza infaz kurumları din hizmetleri, 1983 yılında yapılan düzenleme ile aktif bir yapıya kavuşturulmaya çalışılmıştır. 2001 yılında Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan ve şu anda yürürlükte olan iş birliği protokolü ise, bazı eksiklikleri olmakla birlikte, tutuklu ve hükümlüler yararına ceza infaz kurumlarında daha etkin ve verimli bir şekilde din hizmeti faaliyetleri düzenlenmesine olanak tanımıştır.

Günümüz itibariyle gelineen noktaya bakıldığında cezaevi vaizi olarak tecrübelerimiz ve anket çalışması neticesinde elde edilen sonuçlar, personel sayı ve yeterliliği, hizmet standardı, ceza infaz

kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin hak, görev ve sorumlulukları, din hizmetlerinin rehabilitasyon sürecindeki yeri gibi hususlarda istenilen düzeyde bir ilerleme kaydedilmediğini göstermektedir. Arzu edilen ilerlemenin kaydedilebilmesi için ceza infaz kurumlarında faal olarak görev yapan 292 Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin elde ettiğimiz veriler ışığında tespit edilen sorunların giderilmesi ve yukarıda belirtilen öneriler doğrultusunda atılacak adımlar, tutuklu ve hükümlülerin rehabilitasyonu çalışmalarında din ve dini değerlerden daha üst düzeyde yararlanılmasına büyük katkılar sağlayacaktır.

Ayrıca batı ülkelerinde bulunan cezaevlerinde düzenlenen din hizmetleri ile kıyaslandığında ülkemiz ceza infaz kurumları din hizmetlerinde, İngiltere örneğiyle bu alanda araştırma yapan biri olarak, daha yolun başında olduğumuzu da ifade etmek zorundayım.¹² Avrupa Birliğine giriş sürecinde önemli adımlar attığımız bu günlerde ceza infaz kurumları din hizmetlerinin de Avrupa ülkelerindeki standartlara ulaşması noktasında atılacak adımların büyük önem taşıdığı, 21. yüzyılla birlikte Amerika, İngiltere ve Kanada gibi ülkelerde tutuklu ve hükümlülerin rehabilitasyonu ve topluma yeniden adaptasyonu sürecinde din ve dini değerlerin daha ön plana çıktığı gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında tutuklu ve hükümlülerin dini ve ahlaki gelişmelerini sağlamaya yönelik işbirliği protokolü (2001). Ankara.

GRAHAM, W.R. (1990). "Prisoners and Prison Chaplaincy", *Dictionary of Pastoral Care and Counselling*, Abingdon Press, Nashville, s.953-954.

IŞIK, Harun (2009). *Cezaevlerinde Din*, Kayseri: Laçın Yayınları.

KARADEMİR, Kemal (1997). *Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZDEMİR, Şuayip (2006). *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, İstanbul: Arı Sanat Yayınları.

ÖZDOĞAN, Öznur (2005). *İsimsiz Hayatlar: Manevi ve Psikolojik Yaklaşımla Arınma Ve Öze Dönüş*, Ankara: Özdenöze Yayınları.

PEHLİVAN, Ahmet (1997). *Suç Engellemede Din Eğitiminin Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

PEKER, Hüseyin (1987). *Suçlularda Dini Davranışlar*, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

SUNDT, Jody L. and DAMMER Harry R. and CULLEN, Francis T. "The Role of the Prison Chaplain in Rehabilitation", *Journal of Offender Rehabilitation*, Volume 35, Issue 3-4, s. 59-86.

SUTHERLAND, Mark. "Developing a Transpersonal Approach to Pastoral Counselling", *British Journal of Guidance and Counselling*, Volume 29, Issue 4, s. 381-390.

¹² Ayrıntılı bilgi için bk.: Harun Işık (2009). *Cezaevlerinde Din*, Kayseri: Laçın Yayınları.